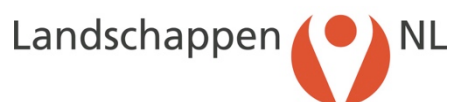

PROTOCOL BEHEERMONITORING WEIDEVOGELS

VERSIE 25 MAART 2015

DIT PROTOCOL IS MEDE EEN PRODUCT VAN:

Het protocol in kort bestek

Een professionele monitoring is van groot belang om te weten of het gevoerde beheer tot resultaten leidt ('lerend beheren'). Pak de monitoring daarom serieus op in samenspraak met vrijwilligers(organisaties).

Voor bijsturen van beheer tijdens seizoen: de quick scan beheermonitoring

Deze is bedoeld om snel een beeld te krijgen van de aanwezigheid van de vogels om zo nodig het beheer te kunnen bijsturen (met bijv. last-minutebeheer):

- kies hiervoor delen van het werkgebied waar je – op basis van voorgaande jaren – vogels verwacht, en in ieder geval ook de gebieden waar (veel) contracten liggen;
- maak in april twee telronden en probeer op basis van het gedrag te bepalen of de vogels in de nabijheid broeden. Informatie voor de tweede telronde kan soms komen uit de exacte broedpaartelling in april (zie verderop), mits die snel genoeg beschikbaar is;
- controleer maaidatumpercelen enkele dagen tevoren op kuikens (t.b.v. last-minutebeheer);
- maak een grove schatting van het aantal broedparen en geef deze meteen door aan de veldcoördinator. Deze telling is vrij grof en stelt niet zulke hoge eisen aan de tellers; belangrijkste kwaliteiten zijn soortenkennis en het vermogen om het broedgedrag te herkennen en interpreteren. Een groot deel van het huidige vrijwilligersbestand zal deze (desnoods met wat bijscholing) kunnen uitvoeren.

Voor het meten van de effectiviteit van beheer: broedpaar- en gezinstellingen

De combinatie van een broedpaartelling in april en een gezinentelling (alarmtelling van grutto, tureluur en wulp) in mei maakt het mogelijk om de ontwikkeling van zowel de vogelstand als de reproductie te volgen en zo een indicatie te krijgen van de effectiviteit van het beheer:

- deel de gebieden met veel weidevogelcontracten op in vast begrensde telgebieden. Er is geen vaste richtlijn voor de omvang en het aantal gebieden, maar maak ze minimaal 250 ha groot en maak daarbij gebruik van natuurlijke barrières (brede wegen en waterlopen, spoorlijnen, bebouwingslinten) en laat de selectie mede afhangen van de weidevogeldichtheid;
- voer in jaar 1 een 'nultelling' uit in het hele werkgebied. Tel daarna in de jaren 2, 4 en 6 opnieuw gebiedsdekkend. Is daarvoor geen capaciteit, tel dan een selectie van de vast begrensde gebieden en tel dan in een volgend teljaar een andere selectie van gebieden. Zorg er voor dat aan het eind van de beheerperiode alle gebieden een keer zijn geteld. Tel de beste weidevogelgebieden zo mogelijk jaarlijks;
- als op basis van natuurlijke begrenzingen de deelgebieden te groot worden om met de beschikbare vrijwilligers te worden geteld, splits het gebied dan op in twee of meer telgebieden. Sluit daarbij zo goed mogelijk aan bij bestaande indelingen van vrijwilligersgroepen;
- kies de gebieden zo dat de in- en uitstroom van vogels minimaal is.

Registreer tegelijk (bij voorkeur ook gebiedsdekkend) de kruidenrijkdom van het grasland op basis van de classificatie in de bijlage bij dit protocol. Dit is een belangrijke indicator voor de kwaliteit van het grasland als weidevogelbiotoop. Noteren van andere gebruikskennmerken (bijv. gemaaid, beweid, omgeploegd) is optioneel.

Organisatie van de monitoring

- Benader in een vroeg stadium de provinciale en lokale vrijwilligers(organisaties) en betrek hen nauw bij het opstellen van het monitoringsplan. Zijn er geen vrijwilligers actief, organiseer dan – samen met provinciale en lokale organisaties – een wervingscampagne. Levert die onvoldoende op, dan kunnen uiteraard ook veldmedewerkers van het collectief of externe bureaus de monitoring uitvoeren.
- Inventariseer samen met de provinciale organisaties welk deel van de huidige vrijwilligers bereid is om extra taken op zich te nemen (naast zoeken en beschermen ook uitvoeren van (alarm)tellingen) en welke extra kwaliteiten dit vereist. Stel op basis daarvan een wervings- en scholingsplan op.
- Neem daarbij ook mee of het beheerplan zich naast weidevogels richt op andere leefgebieden (bijv. natte dooradering als sloten en oevers) die een geheel andere monitoring vereisen.
- Gebruik voor de invoer van gegevens één van de voor vrijwilligers vertrouwde databases van LandschappenNL of BFVW (*quick scan* en BTS-tellingen) of Sovon (BMP). LandschappenNL en Sovon werken aan een bundeling van krachten in een landelijk Weidevogel-Informatieportaal (WIP), waarbij de gegevens ook worden gekoppeld aan de SCAN-GIS-applicatie. Zo is er continu inzicht in de verzamelde gegevens.

Toelichting bij het protocol beheermonitoring weidevogels

Voor een algemene toelichting op de drie protocollen voor de beheermonitoring verwijzen we naar het document *Toelichting product protocollen beheermonitoring*. Hierna geven we een nadere toelichting op het protocol voor weidevogels waarvan op pagina 1 een samenvatting is gegeven.

1. Monitoring en doelsoorten

De noodzaak en de wijze van monitoring hangen uiteraard af van de soorten waarop het beheer zich richt:

- De index bevat voor het leefgebied open grasland 21 soorten, waarvan 20 vogels en één zoogdier (de Noordse woelmuis) – zie **bijlage 1**.
- Wanneer we kijken naar de provinciale Natuurbeheerplannen, hebben de provincies zelf nog tientallen soorten aan de lijsten van doelsoorten toegevoegd. Wellicht wordt een deel daarvan (de soorten die meerdere provincies belangrijk vinden) alsnog toegevoegd aan de landelijke lijst. Met de provinciale soorten hebben we in dit protocol geen rekening gehouden. Kijk dus eerst in het Natuurbeheerplan welke ‘regionale specialiteiten’ de provincie in petto heeft.
- Anderzijds is in samenspraak tussen provincie en collectief een selectie van soorten gemaakt waarop het collectief zijn gebiedsaanvraag baseert. Dit leidt juist weer tot een inperking van het aantal (doel)soorten. Niet alle soorten hoeven dus in elk gebied te worden gemonitord.

We laten de Noordse woelmuis hier buiten beschouwing; deze soort komt bij het leefgebied ‘natte dooradering’ terug, is daar beter op zijn plaats en zal vanuit dit leefgebied worden gemonitord. We spitsen ons toe op de vogels. Deze vallen grofweg uiteen in vijf groepen:

- a. De steltlopers zoals Kievit en grutto, de meest gangbare weidevogels. Het protocol richt zich het sterkst op deze groep, omdat we verwachten dat de meeste graslandcollectieven deze tot speerpunt in hun gebiedsaanbod zullen verheffen. De steltlopers zijn ook het makkelijkst te monitoren, zowel waar het gaat om broedpaartellingen als om voortplantingsresultaat.
- b. De zangvogels zoals gele kwikstaart, graspieper en veldleeuwerik. Ook hiervoor biedt het protocol handvatten.
- c. De eenden (de index noemt slobbeend en zomertaling). We verwachten niet dat veel collectieven deze soortgroep als speerpunt zal opnemen, maar bij de broedpaartellingen die we verderop voorstellen kunnen ze relatief gemakkelijk worden meegenomen.
- d. De boombroeders die in grasland foerageren, zoals roek, torenvalk, houtduif en kramsvogel. We gaan er van uit dat maar weinig collectieven in graslandgebied zich in hun beheer zullen richten op het creëren van voedselbiotoop voor deze soorten. Daarom laten we ze hier achterwege; ze komen in het protocol voor natte en droge dooradering aan de orde.
- e. Twee wintergasten: kleine zwaan en rotgans. Hierop richt het protocol zich niet, maar we kunnen er op deze plek het volgende over zeggen. Als er collectieven zijn die sturen op het voedselaanbod voor wintergasten, zijn de reguliere (maandelijke) wintertellingen wellicht niet voldoende. Afhankelijk van wat je precies wilt weten, kunnen frequentere tellingen nodig zijn om iets over het effect van de maatregelen te kunnen zeggen.

2. Sturing op beheer: de *quick scan* beheermonitoring (QBM)

Met de *quick scan* beheermonitoring kan het collectief vroeg in het seizoen in beeld krijgen waar de vogels zitten per deelgebied of groep van percelen. Deze 'snelle ronde' heeft twee doelen:

- beoordelen of de beheercontracten op de juiste plekken liggen en of er voldoende kuikenland is gecontracteerd;
- beoordelen of er (veel) vogels zitten buiten de gecontracteerde percelen. Zo ja, dan kunnen via flexibel beheer of last-minutebeheer aanvullende contracten worden gesloten.

De *quick scan* vereist alleen een zo goed mogelijke inschatting van de aantallen (geen, weinig, veel, enz.), maar is geen uitgebreide monitoring zoals de BMP-tellingen. De *quick scan* richt zich vooral op de gemakkelijk te inventariseren steltlopers onder de weidevogels: Kievit, grutto, tureluur, scholekster en wulp, maar kan zich desgewenst – mede afhankelijk van de doelsoorten die het collectief heeft geselecteerd – ook op andere soorten (bijv. zangvogels, eenden) richten.

Er zijn gebieden waar gebiedsdekkende BMP-tellingen plaatsvinden. In dat geval is de QBM niet of maar gedeeltelijk nodig, op voorwaarde dat de BMP-informatie (april-ronde) snel beschikbaar is voor het bijstellen van het beheer. In steeds meer gebieden is de BMP-informatie snel beschikbaar en met de groei van de mobiele data-invoer zal dat aantal verder toenemen.

Keuze van de telgebieden

Voor de selectie van telvakken kan worden uitgegaan van de deelgebieden die in het beheerplan worden gehanteerd of van (andere) ecologische of geografische eenheden. We gaan er van uit dat het jaarlijks tellen van het gehele werkgebied van het collectief of het gehele leefgebied open grasland te hoog gegrepen is en dat er een keuze moet worden gemaakt. Deel het gehele gebied (werkgebied collectief of leefgebied open grasland) voor de *quick scan* in op basis van:

- verspreiding van vogels in het voorgaande jaar (zitten er elk jaar vogels, of alleen in sommige jaren, of vrijwel nooit?);
- haalbare inzet van veldmedewerkers en vrijwilligers;
- algemene kennis van het gebied (gebruik de lokale ervaring).

Vraag de vrijwilligers groep en/of veldmedewerkers om met een voorstel te komen.

Methode

Voer in april bij voorkeur twee telronden uit om de verspreiding van de weidevogels in de nestfase in beeld te krijgen. Doorkruis hiervoor het gebied (bij voorkeur vanaf wegen om verstoring te voorkomen) en noteer waar vogelactiviteit is vastgesteld. Probeer de twee ronden te combineren met lopende activiteiten van vrijwilligersgroepen. Lukt dat niet, dan moeten aparte rondes worden gelopen.

Voer in mei/juni in gebieden zonder BTS-telling (zie § 3) nog een snelle kuiken-/gezinnentelling uit op percelen met een maaidatum, enkele dagen voor de overeengekomen datum. Zo kan worden bepaald of last-minutebeheer nodig is.

Het bovenstaande geldt voor de vijf bekende steltlopers. Het minimale aantal telronden en de planning daarvan in de tijd hangen sterk af van de doelsoorten waarop het beheer zich richt. In **bijlage 2** is voor alle doelsoorten uit de index de aanbevolen telperiode aangegeven. Op basis van de soorten die voor het collectief van belang zijn, kunnen zo op een efficiënte manier teldata worden gekozen om met zo min mogelijk rondes zoveel mogelijk doelsoorten te bedienen. Twee telronden is dan het minimum, maar als ook wordt gekozen voor laat broedende soorten, moeten misschien wel vier telronden plaatsvinden (twee voor vroeger broedende soorten en twee voor later broedende).

In jaren dat eventueel ook een exacte, gebiedsdekkende broedpaartelling plaatsvindt in april (zie § 3), kan deze voor de steltlopers in de plaats komen van de tweede *quick scan*-ronde, op voorwaarde dat de resultaten snel beschikbaar zijn. Als de broedpaartelling plaatsvindt in selecte telvakken, is combinatie niet (goed) mogelijk, tenzij de begrenzingen van de telgebieden met elkaar overeen komen.

Methode *quick scan* per deelgebied:

1. Definieer de soorten waarop de monitoring zich richt.
2. Probeer per soort op basis van gedrag vast te stellen of zij daar of in de directe nabijheid broeden (à la BMP).
3. Maak een inschatting van het aantal vogels en geef de aantallen zo snel mogelijk door aan de veldcoördinator. Gebruik hiervoor vertrouwde databases zoals die van LandschappenNL en BFVW.

De precieze uitwerking van de *quick scan* is afhankelijk van de grootte van het gebied en de beschikbaarheid en de deskundigheid van veldmedewerkers en vrijwilligers. Maak daarom in samenwerking met de lokale vrijwilligersgroep een uitwerking voor de *quick scan* op basis van het hier beschreven protocol.

Wat te doen met de gegevens?

Op basis van de verzamelde gegevens en de gegevens van de stalkaarten maakt het collectief, c.q. de veldcoördinator een inschatting of er in elk deelgebied/polder voldoende kuikenland beschikbaar is en of er gebieden zijn waar extra contracten moeten worden gesloten. Als de veldcoördinator meer informatie nodig heeft, kan hij opdracht geven tot extra tellingen in mei of juni. De volgende situaties kunnen aanleiding zijn tot extra actie:

- de aantallen nesten zijn in april groter dan oorspronkelijk verwacht;
- er is te weinig kuikenland gecontracteerd;
- het kuikenland is niet goed gesitueerd.

3. Evaluatie van de beheerkwaliteit en -effectiviteit met BTS-tellingen

Monitoring en onderzoek

Hoewel er uiteraard vooral maatregelen worden ingezet waarvan algemeen wordt aangenomen dat ze effectief zijn, is het zinvol om te meten of dat ook echt het geval is. Daarbij maken we het volgende onderscheid:

- de mogelijkheden om effectiviteit te meten met jaarlijkse *monitoring* zijn beperkt. Voor weidevogels is naast de aantalsontwikkeling (trend) het Bruto Territoriaal Succes (BTS) een goede graadmeter als maat voor de reproductie. Met het meten van het BTS via alarmtellingen is al veel ervaring opgedaan. Hiermee meet je vooral het effect van het beheer op (deel)gebiedsniveau, dus van een omvattend beheeremozaïek (per deelgebied);
- daarnaast kan iets worden gezegd over de relatie tussen beheer en vogels als ook het *graslandgebruik* wordt geregistreerd (zie § 4);
- voor het vaststellen van het effect van afzonderlijke maatregelen is soms ook specifiek *onderzoek* nodig. Het is aan het collectief om dit, bij voorkeur in samenspraak met andere partijen, van de grond te krijgen. We gaan er van uit dat zulk onderzoek apart wordt gefinancierd en niet onder de reguliere uitvoeringskosten valt.

Reproductie meten aan de hand van BTS

Om iets te kunnen zeggen over de reproductie, zijn tijdreeksen nodig en liefst (maar niet verplicht) ook blanco's (metingen op percelen of in gebieden zonder beheer). Zo kan worden beoordeeld of de reproductie toeneemt met de jaren, hoe gebieden zich onderling verhouden etc. Dit is dan een maat voor de effectiviteit van het beheer. Hiervoor is het volgende nodig:

- een broedparentelling in de tweede helft van april (alle soorten). Deze telling vindt bij voorkeur per gebied in één dag plaats, maar mag over enkele aaneensluitende dagen worden verspreid als dat noodzakelijk is vanwege het weer en/of de omvang van het gebied. De broedpaartelling vindt plaats vlak voordat het eerste gruttonest uitkomt. Deze datum is af te leiden uit de gegevens van de vrijwilligers die nesten registreren;
- een gezinentelling (alarmtelling) in de tweede helft van mei. Deze beperkt zich tot grutto, tureluur en wulp. Hiermee wordt inzicht verkregen in het broedsucces van de grutto en met een minder grote betrouwbaarheid in het broedsucces van tureluur en wulp. De gezinentelling moet vanwege de noodzaak tot uitsluiten van tussentijdse migratie van gezinnen in één dag worden uitgevoerd. De gezinentelling vindt plaats vlak voordat het eerste gruttojong vliegvlug is. Ook deze datum is af te leiden uit de gegevens van de vrijwilligers die nesten registreren

Er wordt momenteel een methode ontwikkeld om de alarmtelling ook in grotere gebieden zonder handige natuurlijke barrières betrouwbaar te kunnen uitvoeren. Ook het meten van de reproductie van andere soorten dan de drie genoemde steltlopers verkeert nog in een experimenteel stadium. Voor gebieden waar de meer kritische steltlopers geen belangrijke doelgroep vormen, zijn BTS-tellingen dus minder zinvol.

Selectie van telgebieden

Ga bij het kiezen van telgebieden als volgt te werk:

- Deel de gebieden met weidevogels / weidevogelcontracten op in vast begrensde telgebieden. Zorg dat de gebieden natuurlijke barrières hebben waardoor in- en uitstroom van gruttogezinnen tot een minimum wordt beperkt. Het is beter om een jaar niet te tellen dan om willekeurige delen van het gebied te tellen. Als de 'vaste' vrijwilliger van een bedrijf in een telgebied de telling uitvoert, moet hij het gehele gebied tellen. Er is geen vaste richtlijn voor de omvang en het aantal gebieden, maar maak ze minimaal 250 ha groot en maak daarbij gebruik van natuurlijke grenzen (wegen, waterlopen) en laat de selectie mede afhangen van de weidevogeldichtheid
- Leiden natuurlijke begrenzingen tot telgebieden die te groot zijn om met de beschikbare vrijwilligers te worden geteld, splits het gebied dan op in twee of meer telgebieden. Sluit daarbij zo goed mogelijk aan bij bestaande indelingen van vrijwilligersgroepen.

Afhankelijk van de vraag of de beleidsmonitoring (die vooral met bestaande meetnetten werkt) voor het betrokken gebied voldoende blanco's oplevert, zal het collectief ook zelf telronden moeten organiseren in gebieden *zonder* beheer.

Benader het uitvoeren van BTS-tellingen vooral pragmatisch en overleg met de vrijwilligersgroep hoeveel deelgebieden met het beschikbare aantal deskundige vrijwilligers kan worden geteld. Dat bepaalt wat je kunt doen in een seizoen; daaruit volgt dan het aantal (deel)gebieden dat je jaarlijks kunt tellen.

Telmethode en -frequentie

Het stramien is bij voorkeur als volgt:

- tel in het eerste jaar (zo mogelijk al in 2015) gebiedsdekkend, als 'nulmeting';
- tel vervolgens ook in jaar 2, 4 en 6 gebiedsdekkend;

- is daarvoor onvoldoende capaciteit, tel dan een selectie van de vast begrensde gebieden en tel dan in een volgend teljaar een andere selectie van gebieden. Zorg er voor dat aan het eind van de beheerperiode alle gebieden een keer zijn geteld. Probeer daarbij de tellingen te laten meerouleren met de gewasregistraties (zie verderop).

Werk voorlopig volgens de instructie voor alarmtellingen, te vinden op:

[http://www.kenniscentrumweidevogels.nl/uploads/Bureau N en LBN Instructie Alarmtellingen 2007.pdf](http://www.kenniscentrumweidevogels.nl/uploads/Bureau_N_en_LBN_Instructie_Alarmtellingen_2007.pdf). Op basis van nieuwe inzichten stellen LandschappenNL en Sovon in de loop van 2015 een

nieuwe handleiding voor BTS-tellingen op. Stem ook af met de terreinbeherende organisaties (als die eigendommen hebben in het betrokken gebied) of de monitoring in gezamenlijkheid kan worden opgepakt.

Gebruik voor de invoer van de BTS-gegevens de gebruikelijke websites van LandschappenNL of BFVW.

4. Registratie graslandgebruik en -kwaliteit

Informatie over het feitelijke graslandgebruik, c.q. de graslandkwaliteit (in termen van kruidenrijkdom, vochttoestand etc.) is belangrijk om:

- te weten of het beheer ook tot de beoogde biotoop(kwaliteit) leidt;
- relaties te kunnen leggen tussen gebruik, kwaliteit en vogels.

De registratie kan met mobiele invoer (direct in het veld), maar ook met een formulier waarvan **bijlage 3** een voorbeeld geeft. De registratie moet zich niet beperken tot de gecontracteerde percelen, maar moet zich uitstrekken over het gehele (deel)gebied. De registratie kan prima worden gecombineerd met de QBM-ronden en/of de broedpaar- en gezinstellingen:

- in een regulier voorjaar kan de registratie worden gecombineerd met de tweede telronde in april. Eind april is de kruidenrijkdom meestal al goed zichtbaar;
- in een laat voorjaar kan de registratie worden gecombineerd met de alarmtelling in mei.

De frequentie van registreren is als volgt:

- een 'nulmeting' bij aanvang van de contractperiode;
- een registratie in het laatste jaar van de contractperiode;
- in de tussentijd alleen een meting op plekken waar belangrijke veranderingen worden verwacht of geconstateerd.

Het is niet nodig om het gehele graslandgebruik te registreren:

- het gebruik als grasland (permanent of tijdelijk) of anderszins (bijv. maïs) is straks via de SCAN-GIS-applicatie te raadplegen (koppeling aan perceelsregister) en is dus beschikbaar;
- de kruidenrijkdom wordt verplicht geregistreerd (zie de classificatie in **bijlage 3**);
- andere graslandkenmerken (gebruik als maailand of weiland, graslandvernieuwing etc.) *mogen* worden geregistreerd (niet verplicht).

Gebruik voor de invoer van de gegevens voorlopig de SCAN-GIS-applicatie; op termijn zijn hiervoor wellicht ook de systemen van LandschappenNL en BFVW geschikt.

5. Landelijk fonds voor beheeronderzoek

Hoewel de BTS-tellingen daarvoor wel een indicatie leveren, is overtuigend bewijs leveren van de effectiviteit van specifieke maatregelen lastig. Daarvoor is vaak specialistisch onderzoek nodig. Daarom wil SCAN een landelijk fonds creëren voor gericht onderzoek met specifieke, afgebakende vraagstellingen. De collectieven dragen bij aan het fonds, maar er wordt ook geput uit andere budgetten voor kennis. Landelijk kunnen de collectieven dan de thema's benoemen waaraan onderzoek moet worden gedaan. SCAN neemt initiatief voor zo'n fonds.

6. Organisatie en eisen aan tellers

Een solide monitoring vraagt veel van het collectief en niet altijd zijn er meteen voldoende (deskundige) vrijwilligers beschikbaar. Is dat het geval, leg dan in het kwaliteitshandboek een fasering vast waarmee in maximaal drie jaar tot optimale monitoring wordt gekomen.

Organisatie

Tips voor de organisatie van de beheermonitoring:

- in veel gevallen zal er voor de monitoring vanwege de kosten worden gekeken naar uitvoering door vrijwilligers. Zoek daarom in een vroeg stadium contact met actieve vrijwilligers (groepen) en hun coördinerende organisatie. In veel weidevogelgebieden zullen die contacten er al zijn, in sommige gebieden zullen ze moeten worden gelegd of verstevigd;
- als er nog geen vrijwilligers actief zijn, probeer ze dan – bij voorkeur samen met provinciale vrijwilligersorganisatie – te werven;
- uiteraard kan de monitoring ook worden uitbesteed aan een gespecialiseerd bureau. En hoewel het werk van vrijwilligers ook niet kosteloos is (zie § 8), is uitbesteding vaak aanmerkelijk prijziger;
- het systematisch inventariseren van vogels gaat verder dan louter het zoeken en beschermen van legfels. Bespreek met de vrijwilligers en hun coördinerende organisaties welke eisen hieraan worden gesteld (zie verderop in deze paragraaf), welk deel van de vrijwilligers hieraan voldoet en welke deel extra scholing nodig heeft. Hou daarbij ook voor ogen in welk type werk de vrijwilliger zelf de meeste aardigheid heeft. Met andere woorden: kijk of de 'beschermers' ook 'tellers' willen worden;
- betrek bij het overleg ook de monitoringsactiviteiten voor soorten van andere leefgebieden dan open grasland voor weidevogels. Als het collectief naast weidevogels bijvoorbeeld ook ecologisch sloot- en oeverbeheer in zijn beheerplan heeft opgenomen, vergeet dit weer andere monitoringskwaliteiten;
- stel samen met de vrijwilligers en hun coördinerende organisatie een wervings- en scholingsprogramma op en een aanpak voor de beheermonitoring (*quick scan*, broedpaar- en gezinstellingen).

Eisen aan tellers in het kader van de *quick scan*

De eisen aan de tellers in het kader van de *quick scan* zijn wat minder specialistisch dan voor degenen die de broedpaar- en alarmtellingen uitvoeren. Daarom beschrijven we ze hier apart:

- kennis van weidevogels: welke soort is het?
- kennis van vogelgedrag: onderscheid kunnen maken tussen weidevogels die wel en niet (doortrekkende, niet broedende weidevogels) zijn gebonden aan het gebied;

- in staat zijn tot een vrij grove aantalschatting. Bijvoorbeeld op perceelniveau kunnen zeggen: hier broeden 3-6 paar grutto's.

Waarschijnlijk kan de *quick scan* door een groot deel van het huidige vrijwilligersbestand worden uitgevoerd, omdat deze telling goed aansluit op wat ze vaak al doen. Aandachtspunt is dan wel dat ze hun telmethode moeten aanpassen: ze moeten in april tweemaal het gehele bedrijf tellen (en zich niet alleen richten op de percelen met vogels). Ook moet goed worden gekeken hoe de werkgebieden van de verschillende vrijwilligers(groepen) zich verhouden tot de telgebieden die voor de *quick scan* worden geselecteerd.

De benodigde vaardigheden kunnen eventueel vooraf getoetst worden via een website of worden opgefist door middel van een korte cursus. Nieuwe vrijwilligers kunnen zich door middel van een basiscursus *Vogels herkennen* de vereiste kennis eigen maken.

Eisen aan tellers in het kader van de broedparen- en gezinnentellingen

De eisen aan de tellers in het kader van de broedpaar- en alarmtellingen gaan verder:

- kennis van vogels: welke soort is het?
- kennis van vogelgedrag: kunnen bepalen in welke fase van de voortplanting de vogel zich bevindt op basis van het gedrag dat de vogel vertoont (conform BMP-codes);
- vaardigheid om bij relatief hoge dichtheden snel en adequaat een aantalsbepaling per gedragstype te kunnen uitvoeren;
- adequate plaatsbepaling van (o.a. opvliegende) vogels;
- goede fysieke gesteldheid (er moet veel worden gelopen).

Deze kwaliteiten zijn aanwezig bij een (kleiner) deel van het huidige vrijwilligersbestand; er zullen nog veel nieuwe deskundige tellers moeten worden geworven en opgeleid. Ook veldmedewerkers van collectieven kunnen zich via een opleiding de vereiste deskundigheid eigen maken. Daarnaast betekent deelname aan deze tellingen dat vrijwilligers hun werkgebied opschalen van bedrijfsniveau naar gebiedsniveau.

Wervings- en scholingsplan

Een goede monitoring vereist in veel gevallen:

- a. Een toename van het aantal vrijwilligers, of in ieder geval van het aantal 'tellers'.
- b. Opleiding / bijscholing van een deel van de vrijwilligers. Bijvoorbeeld op het gebied van:
  - herkennen van gedragskenmerken, tellen van eenden en zangvogels;
  - uitvoeren van de *quick scan*;
  - uitvoeren van broedpaar- en gezinstellingen.
- c. Extra taken voor vrijwilligers (bijv. tellen in een groter gebied, inventariseren van andere leefgebieden dan grasland, zoals sloten en oevers).

Hiervoor wordt momenteel – getrokken door LandschappenNL en Sovon – een landelijk wervings- en opleidingsplan opgesteld. Dat bestaat uit een tweetrapsraket:

- landelijk: opleiden van 'docenten';
- in de regio: cursussen algemene bescherming, uitvoeren *quick scan* en uitvoeren broedpaar- en gezinstellingen.

Het tweede deel vindt bij voorkeur op maat gesneden plaats op het niveau van het collectief, of – bij zeer grote collectieven – op het niveau van één of meer ANV's. Goede samenwerking tussen collectief en de landelijke organisaties die vrijwilligers coördineren is hierbij cruciaal. Streven is om de wervings- en scholingsactiviteiten op zijn minst deels extern te laten medefinancieren.

7. Toeleveren en beschikbaarheid van gegevens

Het is van belang dat de gegevens die voor de *quick scan* worden verzameld direct in het veld (mobiele invoer) of direct na het veldbezoek worden ingevoerd en zo snel mogelijk bij de veldcoördinator terechtkomen. Voor de vrijwillige weidevogelbescherming beheert LandschappenNL het portaal www.weidevogelbescherming.nl, waarin veel plaatselijke groepen hun gegevens invoeren, in Friesland heeft de BFVW een eigen invoerportaal. Ook de BTS-telgegevens kunnen in de reguliere databases van LandschappenNL en BFVW worden ingevoerd.

Daar waar de *quick scan* bestaat uit de aprilronden van een gebiedsdekkende BMP-telling, of waar de tweede *quick-scan*ronde bestaat uit een BMP-telling, is een snelle beschikbaarheid van belang. Het doorgeven van BMP-gegevens loopt nu via Sovon, waarna de gegevens uiteindelijk in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) terechtkomen. Deze gegevens zijn niet per direct beschikbaar doordat ze eerst door Sovon en CBS moeten worden gevalideerd voordat ze worden doorgegeven aan de NDFF. Voor gebruik in de *quick scan* duurt dat te lang. Hiervoor zullen dus de ruwe gegevens moeten worden geraadpleegd die in de invoerdatabases zijn te vinden.

Om een snelle toegankelijkheid van alle telgegevens mogelijk te maken, hebben Sovon en LandschappenNL voorgesteld om een Weidevogel-Informatieportaal (WIP) te maken. Alle vogelgegevens die de collectieven, LandschappenNL, BFVW en Sovon verzamelen, kunnen via dit portaal worden geraadpleegd. Als extra mogelijkheid kunnen de gegevens uiteindelijk ook in de NDFF terecht komen, maar dan los van de bestaande meetnetgegevens. Ook een kwaliteitsmodel als Beheer op Maat (BOM), een hulpmiddel bij het uitstippelen van het beheer, kan aan het WIP worden gekoppeld. In Friesland speelt het probleem dat de gegevens die de BFVW verzamelt niet volledig compatibel zijn met de systemen van LandschappenNL en Sovon – daarvoor moet nog een oplossing worden gevonden. Het Weidevogel-Informatieportaal kan in beginsel in 2016 operationeel zijn. De voor collectieven relevante gegevens in het Weidevogel-Informatieportaal moeten direct uitwisselbaar zijn met de SCAN-GIS-applicatie die nu wordt gebouwd en waarin ook alle overige relevante gegevens komen (grondgebruik, beheerinformatie). Zo kan de veldcoördinator de regionale en landelijke gegevens continu inzien.

Naast het belang van de gegevens (met name de *quick scan*) voor de veldcoördinator (bijsturen van het beheer tijdens het seizoen) is het van belang om ze regelmatig te publiceren en om ze te gebruiken in de terugkoppeling met boeren en vrijwilligers.

8. Kosten

De kosten van de monitoring zijn tevoren lastig in te schatten, omdat ze sterk afhankelijk zijn van de manier waarop de monitoring wordt georganiseerd en van de beschikbaarheid en kwaliteit van vrijwilligers. Uitgaande van monitoring door vrijwilligers is er sprake van twee soorten kosten:

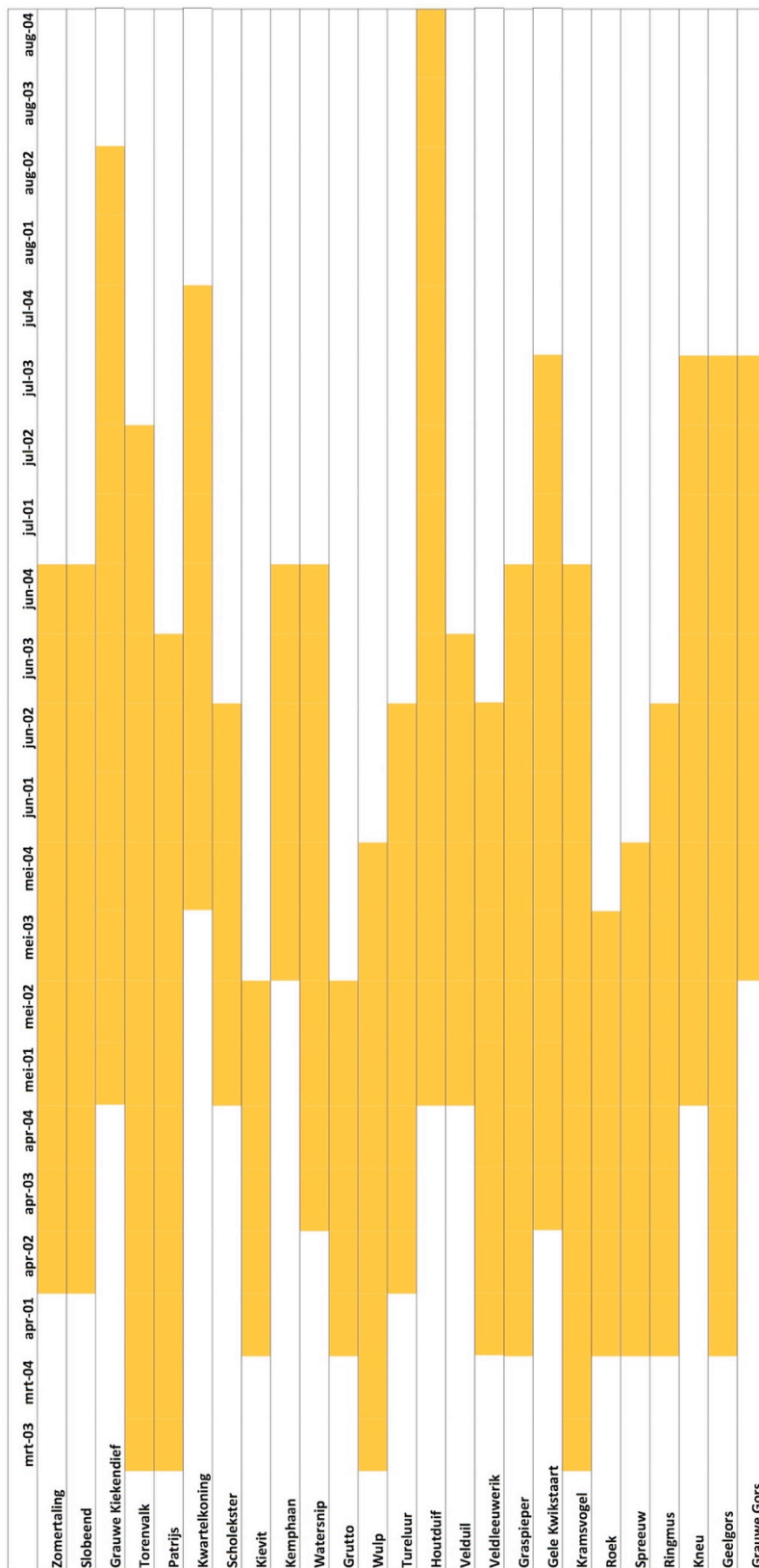
- a. Eenmalige kosten voor bijvoorbeeld het werven en opleiden van tellers en het beschikbaar stellen van materieel (kijkers, applicaties voor mobiele invoer etc.). Deze kosten kunnen waarschijnlijk voor een deel extern worden gefinancierd.
- b. Structurele kosten voor de coördinatie van de tellers en het actueel houden van hun kennis. De coördinatiekosten verschillen per gebied. Laten we de kosten van de bestaande meetnetten (BMP) buiten beschouwing, dan kost een broedpaar- en gezinstelling bij uitvoering door

professionals € 4,- per ha (informatie Sovon) en bij uitvoering door vrijwilligers misschien de helft daarvan. Daarbij komen de (lagere) kosten van de *quick scan*. Begrotingen per regio in overleg met vrijwilligers en hun coördinerende organisaties moeten een scherper beeld opleveren. SCAN schat in dat de kosten zouden moeten kunnen uitkomen rond de 1% van de 'omzet' aan beheer. Als de begroting niet past binnen het bedrag dat het collectief voor monitoring heeft uitgetrokken, probeer dan met de vrijwilligersorganisatie tot een aangepaste, maar niettemin zinvolle aanpak te komen.

Bijlage 1. Doelsoorten graslandfauna volgens het concept-index ANLB 2016

	weidevogelgrasland open landschap	weidevogelland met riet en opgaande begroeiing	open grasland met overwinterende vogels (niet-broedvogels)
watersnip	+		
grutto	+		
kievit		+	
scholekster		+	
slobeend	+		
wulp		+	
tureluur	+		
zomertaling	+		
kemphaan	+		
gele kwikstaart	+		
graspieper		+	
veldleeuwerik	+		
kwartelkoning	+		
roek		+	
torenavk		+	
houtduif		+	
kramsvogel		+	
spreeuw		+	
kleine zwaan			+
rotgans			+
Noordse woelmuis		+	

Bijlage 2. Inventarisatieperiode per vogelsoort (mrt-03 is de 3^e week van maart, etc.)

Bijlage 3. Voorbeeld van notatie alarmtellingen en graslandkwaliteit

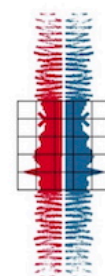
NOTATIE VOGELWAARNEMINGEN
ALARMTELLINGEN

afkortingen

Scholekster	Sc
Kievit	Ki
Grutto	Gr
Tureluur	Tu
Wulp	Wu

notaties

<u>Wu</u>	enkele vogel met binding
<u>Gr</u>	paartje
Tu	balts of territoriaal gedrag
(Sc)	nestvondst (Sc) nestig gedrag
[Gr]	alarterend ouderpaar (met jongen), de jongen zelf zie je meestal niet. Als je ze wel ziet, dan aantal toevoegen (bijv. +3j)
(Ki)	vliegvlug kuiken

Landschapsbeheer Nederland

Bureau **N**

GRASLAND-NOTATIE
ALARMTELLINGEN

KRUIDENRIJKDOM (noteren bij bezoek 2 en zo mogelijk 3)

KR1 kruidenarm -aanblik groen- (geen bloemen of alleen eventueel hier en daar paardenbloemen)

KR2 matig kruidenrijk -aanblik met hier en daar geel/en wit- (paardenbloemen op perceel, pinksterbloem, scherpe boterbloem in greppels of langs de kant)

KR3 kruidenrijk -aanblik met veel geel-rood-wit- (paarden-bloem, pinksterbloem, scherpe boterbloem en veldzuring verspreid in maaiveld)

GEWAS en TOESTAND (noteren bij bezoek 2, 3, 4 en 5)

ZG zwarte grond (inclusief maaisoppel van het vorige jaar)

MA maisland, plantjes >25 cm)

OV overig gewas

NG1 niet gemaaid, kort gras < 15 cm

NG2 niet gemaaid, graslengte > 15 cm

NG3 niet gemaaid, platgeslagen lang gras

G gemaaid (eventueel nog met maaisel), kort gras < 15 cm

GV gemaaid met vluchtstroken, kort gras op perceel < 15 cm

SV stalvoeding, kortste gras < 15 cm

B1 intensief beweid (> 5 koeien/pinken of > 15 schapen per ha.

B2 extensief beweid (< 5 koeien/pinken of < 15 schapen per ha.

BG beweid geweest

HG hergroeit, graslengte > 15 cm (na gemaaid, beweid, of stalvoeding)

PD plas-dras perceel